SOBİDER
Sosyal Bilimler Dergisi The Journal of Social Science

Yıl: 3, Sayı: 7, Haziran 2016, s. 184-199

Nurullah YILMAZ[1]

ADONİS'İN ŞİİRLERİNDE TARİHSEL SORGULAMA

Özet

Bu çalışmamızda biz, Adonis'in şiirlerinde tarihsel sorgulamayı irdeleyip onun, şiirlerinde hem geçmişte hem de bugünkü Arap ve İslam tarihine karşı eleştirel bir tutum takındığını açıklamaya çalıştık. Bu bağlamda şair, geçmişte yaşanan ve günümüzde yaşanmakta olan kanlı savaşların İslam toplumunun ve Müslüman yöneticilerin yanlış öngörülerinden kaynaklandığını düşünmektedir. Ancak şair yine de Arap toplumunun, bir gün eski şaşalı günlerine döneceği hususunda umutludur.

Anahtar Kelimeler: Adonis, Modern Arap Şiiri, Tarihsel Sorgulama, Kureyş Aslanı, Mihyâr.

HISTORICAL INQUIRY ON ADONIS'S POEMS

Abstract

In this article, we tried to explain the historical inquiry of Adonis in his poems and we observed that he was playing a critical approach about Arabic and Islamic history in the past. In the present he is critizing the Islamic society and managers. Because, he believes that the bloody wars experienced in the past, experiences due to the false predictions of the Islamic society. But the poet is still hopeful that the Arab community would catch up one day its old flamboyant days.

Keywords: Adonis, Modern Arabic Poem, Historical Query, Quraish Leon, Mihyar.

[1] Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Arap Dili ve Edebiyatı ABD., nurullah.yilmaz@atauni.edu.tr

GİRİŞ

Asıl adı Ali Ahmed Said olan *Adonis*, 1930 yılında, Suriye'nin Lazıkiye şehri yakınında Kassabin köyünde doğdu. Babası, çiftçi ve aynı zamanda bir imamdı. Köy öğretmeninden okuma yazmayı öğrenmiş, fakat hayatında güçlü bir figür olan babasından geleneksel İslâm öğretimi almıştı. 1950'de Tartus'ta Fransız Lisesi'nden mezun olmuş ve Şam'daki Suriye Üniversitesi'nde hukuk ve felsefe öğrenimi görmüştür. 1956 yılından itibaren Lübnan'da yaşamaya başlayan şair, arkadaşı Yusuf el-Hâl (1917-1987) ile birlikte bir edebiyat magazin dergisi olan *eş-Şi'r*'i kurdu. 1961 yılında yayınlanan *Ağâni Mihyâr ed-Dımaşkî* adlı çalışması, geçmişe ışık tutması bakımından dikkat çekicidir. 1964'te önemli bir Arap şiiri antolojisi olan *Dîvânu'ş-Şi'ri'l- Arabî*'yi yayınladı. 1968 yılında klasik Arap şiirinin yenilenmesini savunan bir gazete olan *el-Mevâkıf*'i yayınlamaya başladı. Kariyerinin başlarında Yunan mitolojisinde genç ve yakışıklılığın sembolü olan "Adonis" lakabını kullandı.

1970'te Lübnan Üniversitesi'nde Arap edebiyatı profesörü olarak atandı. Üç yıl sonra Beyrut'taki St. Joseph Üniversitesi'nden *Arap Düşüncesi ve Edebiyatında Süreklilik ve Değişim* isimli teziyle doktora unvanı aldı. 1980-81 yılında Cencier Paris III Üniversitesi'nde misafir öğretim üyeliği yaptı. Collége de France, Georgetown ve Cenova Üniversitesi'nde ders verdikten sonra 1986'da Paris'e gitti. 2001'de mahkeme kararıyla kendisine "Gothe Madalyası" verildi. Hâlen Paris'te yaşamaktadır.

Önemli yapıtları arasında Kâleti'l-Erdu (1952), Evrâkun fî'r- Rîh (1958), Ağânî Mihyar ed-Dimaşî (1961), *Dîvânu'ş Şi'ri'l-'Arabî* (1964-68), el-Merâyâ (1976), Fatiha li-Nihâyâti'l-Karn (1980), *en-Nizâm ve'l-Kalem*, 1993 ve Târîhun Yetemezzeku fî Cesedi İmreetin (2011) adlı şiirsel çalışmalarını sayabiliriz. [2]

Adonis'in Şiirlerinde Tarihsel Bakış Açısı

Gazeteci yazar ve edebiyat eleştirmeni Hasūne el-Mesâbihî, Arap-İslâm Tarihine sorgulayıcı bir gözle bakması açısından müstesnâ bir sanatçı olarak gördüğü Adonis'i, "Tarihi uykusundan uyanmaya çalıştığı bir kâbûs" olarak değerlendiren meşhur İrlanda asıllı İngiliz yazar James Joyce (1882-1941) ile özdeşleştirir (el-Misbâhî 2008: 1). Gerçekten de Adonis ilk şiir kitabı olan " Kâlet lî'l-Erd (Bana söyledi Yeryüzü) adlı şiir kitabını çıkardığı andan itibaren hemen hemen bütün şiirsel çalışmalarında tarihi, tüm gizli yönleri ve karanlık noktalarını ortaya çıkarma çabası içinde okumaya çalışmış ve bu çabasını devam ettirmeye çalışmıştır. Çünkü o, hangi dönemde yaşamış olursa olsun, ister halife, ister hükümdar veya sultan, ister vezir veya emîr olsun, kişisel veya devlet idaresinde nasıl bir hata yaptıysa onun ortaya çıkarılması ve açıkça kayıtlara düşülmesinden yanadır. Diğer taraftan Adonis, tarihin bize oldukça yüzeysel ve basit bir şekilde anlatıldığından yakınmaktadır. Ona göre eğer bir tarih anlatılıyorsa sadece saltanat, sultan, tarihi kahramanlar ve kahramanlıklardan değil, tarihe konu olan bir dönemi aynı zamanda o dönemin kültürel yapısı, kurumları ve özellikle de bilginleri ve şairleri ile bir bütün

[2] Robert B., Campell el-Yesû'î, el-Mucelledu'l-Evvel, Abaza es-Sebî'î, *A'lâmu'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır Siyerun ve Siyerun Zâtiyye, (I-II)*, Merkezu'd-Dirâsât lil 'Âlemi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır Câmi'âtu'l-Kaddîs Yûsuf, I. Baskı, Beyrut-2008, c. I, s. 241-245; Hişâm Abdullah, *Revâi'u'ş-Şi'ri'l 'Arabî mine'l- 'Asri'l-Câhilî Hattâ'l-Ân*, Kâhire, 2007, s. 261-269; Adonis, *Ayna ve Düş*, Çev. Fındıkçı, Metin, Avesta yay., 1. Baskı, İstanbul, 2002;*Çağdaş Arap Antolojisi*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul, 2007, s. 249-269; Adonis, *Arap Poetikası*, Çev. Emrullah İşler, YKY, 1. Baskı, İstanbul, 2004; Yalar, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, Bursa, 2003, s. 41-45.

olarak anlatılmalıdır. Gerçek tarih, resmi gücü sembolize eden tarihin dışındaki tarihtir. Bu tarih anlayışı perspektifinden bakıldığında karşımıza sadece güçlü hükümdarlar, kahraman komutanlar ve askerler değil, aynı zamanda doğal olarak tarihin her döneminde ve her toplumda olabilecek işsiz güçsüz ve çaresiz insanlar, merkezî otoriteye başkaldıran isyancılar vs. de çıkacaktır. Kaldı ki, bu bir bakıma tarihsiz tarih anlayışını yansıtır. Çünkü bu tür olaylar tarihin bir köşesinde düzenli olarak pek kayda geçirilmez ve genel anlamda da bu durumu kimse bilmez. Dolayısıyla resmî tarih dışında cereyan eden bu tür olayları ortaya çıkarmak, tarihçilerin insafına kalmış bir şeydir. Tarihçiler ise resmi tarih ideolojisi etkisi altında kalarak bu olaylardan ya hiç bahsetmemişler ya da bahsetmiş olsalar bile olayların merkezindeki insanları çapulcu ve lanetli kişiler olarak sunmaya çalışmışlardır (el-Misbâhî 2008: 1-2).

Adonis'in bakış açısından hareketle asıl olması gereken tarih anlayışı, olayları olduğu gibi aktarabilmek ve bu olaylarda başrol oynayan kişi ve toplumların gerçek kişilik ve karakterlerini ortaya çıkarabilmektir. Zaten yenilikçi ve yaratıcı tarih anlayışının gereği de budur. O halde yenilikçi ve kişilikli tarih anlayışı nasıl olmalıdır ve ölçütleri nelerdir?

Adonis'in yukarıdaki değerlendirmeleri ışığında gerçek tarih, yeniliğin ve yaratıcılığın tarihidir. Kuşkusuz böyle bir tarih anlayışı yerleşik metin ve kesin olarak kabul edilen delillere bir kez daha göz atmak, onları tekrar keşfetmeye çalışmak ve bir başka ufuk ötesine taşımaktır. Hemen burada yenilikçi tarih anlayışına bir örnek vermek gerekirse, şüphesiz bu Ebū Nuvâs gibi bir şairin bedevi değerlerine karşılık şehir değerlerinden oluşan bir dünya yaratmış olmasıdır. Fakat onun söz konusu değer yargıları üzerine inşa etmeye çalıştığı anlayış sonraki kuşaklarca ne ölçüde anlaşılabilmiştir? İşte bu nedenledir ki, Adonis İslâm Tarihi'ne bir kâbus tarihi gözüyle bakmıştır. Peki, bu bakış açısına göre kâbus olan nedir?

Bu sorunun cevabını da Adonis şu şekilde vermektedir: " Her siyâsî tarih, bir kâbus tarihidir. Bu yüzden ben, benim köklerimin nereye dayanmakta olduğunu, aslımın ve konuştuğum dilin ne olduğunu görebilmem için siyasî tarih anlayışını aşmaya ve ondan kurtulmaya çalıştım. Fakat gerçek anlamda henüz bunu aşabilmiş değilim. Resmi tarihin etki alanından kurtulmanın ne kadar zor olduğunu da açık bir şekilde görmekteyim. Bilindiği gibi biz resmî tarihi, sanki Araplar hiçbir hata yapmamış, sanki bütün dünyayı onlar uygarlaştırmışlar, ilk ve son medeniyeti bile onlar kurmuşlar, insanoğlunu kurtaran gerçekleri onlar ortaya çıkarmışlar gibi okuyoruz. Bunun anlamı, biz iyi şeyler dışında başka hiçbir şey okumuyoruz demektir. Bana gelince, resmî tarih dışındaki bir başka yöne eğilerek, hakkında hiç konuşulmayan şeyleri ortaya çıkarmaya önem verdim." (el-Misbâhî 2008: 3).

Kuşkusuz Adonis'in resmî tarihe bir kâbus tarihi gözüyle bakmasının temelinde başka nedenler de yatmaktadır. Şöyle ki, her şeyden önce şâir, 1930'larda başlangıçta kuşağının diğer çocukları gibi bağımsızlık, özgürlük ve sömürge yönetiminden kurtulma kuruntuları içerisinde yaşamış birisidir. Daha sonraki gençlik aşamasına denk gelen süreçte kurulmuş olan millî devlette ise bireysel ve toplumsal hakların korunması, milli devletin bağımsızlığının ve halkın değerlerinin korunması, yeniliğe ve yenilikçi fikir hareketi öncülerine değer verilmesi, adalet, eşitlik ve demokrasi ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalınması uğrunda mücadeleler vermiştir. Ne var ki, bütün bu rüyaların gerçekleşmesi uğruna harcanan çabalar sahiplerinin gözleri önünde paramparça olmuştur. Sembolik milli devlet mevcut konumunu dahi kaybetmiş, baskıcı sistemlerin kontrolü altına geçmiştir. Yönetimle aynı düşüncede olmayan birçok muhalif, hapis ya da sürgün gerçeği ile karşı karşıya kalmış, bunda en büyük payı kuşkusuz başta şairler olmak

üzere eşitlik, adalet, insan hakları vb. kavramların savunuculuğunu yapan entelektüel kesim oluşturmuştur.

Art Niyetli Projelerin Boşa Çıkması

Hayatta hakkını isteyen topluluklar bu isteklerinde ne kadar aceleci davranırlarsa o kadar önlerine engeller çıkar, hatta kendilerini kontrol eden güçler gerektiğinde onlara karşı şiddet uygulayarak kendilerini susturmaya ve yatıştırmaya zorlarlar. Şer güçlerin gizli veya açıktan tasarlamış olduğu projelerin boşa çıkarılması rüyasını gören Adonis'in de içinde bulunduğu kuşak, zorla kendi halkının elinden alınmış olan Filistin için çöllerde ayaklanma başlatmışlar, fakat uluslararası yardım ajansı kanallarından hiçbir olumlu yanıt alamamışlardır.

Onun henüz 20'li yaşlarda yazmış olduğu ilk şiir divanı olan *Kâlet lî'l-Erdu (Dedi Bana Yeryüzü)* Arap coğrafyasının, geçmiş dönemlerde yemyeşil ve insanlığa hayat veren bir konumdayken, bugün nasıl hayat belirtisi olmayan çorak bir arazi haline geldiğini sorgulamaktadır:

-1-

قالت الأرض في جذوري
أبادُ

حنين ، وكلُّ نلضي سؤالُ

بيَ جوعٌ إلى الجمال ، ومن
صدريَ

كان الهوى ، وكان الجمالُ

-2-

ماليَ اليوم أستفيقُ ، فلا
حقلي

نضيرٌ ، ولا تلالي زواهِرْ

لا النواطير يسمرون مع
النّجم

ولا الضوء راتعٌ في
المحاجرْ

أنا كنزٌ مخبّأٌ ، أين أبنائي

فكلّي صوتٌ ، وكلّي حنارْ .
3

Dedi Yeryüzü köklerim hakkında sonsuz

Bir özlem, her kalp atışım bir sorudur

Benimle acıkan güzelliğe, bağrımda

Vardı benim arzum. Güzellik

Servetimdir benim bugün yüceldiğim. Çünkü değildir benim tarlam

Altın ve değildir tepelerim çiçeklerle dolu.

Gözcüler sohbet etmiyorlar yıldızlarla

Ve ışık dolaşmıyor artık göz çukurlarında.

Ben hazinesiyim sığınağın. Nerede benim çocuklarım.

Her şeyim ses, her şeyim gırtlaklar.

Aşağıdaki satırlarda şâir, Arap topraklarının ağzından, sessizliğe bürünen ve donup kalan Arap çocuklarına şöyle sesleniyor:

ربّما أنهكتْهمُ ضربةٌ
عمياءُ

فاستسلموا لها واستلانوا

ربّما أُلبسوا ثياباً سَرَت
فيها

أكفُّ الأوثان ، والأوثانُ

ربما..ربما ، كأن
الحروف السود

صُمّت في وقعها الآذانُ

فكأن لم أطلعْ على
الأرض ميلاداً

[3] Adonis, *Kâleti'l-Ard*, adab.com. el-Mevsû'âtu'l-âlemiyye li'ş-şi'ri'- arabî, 28.04.2016, Rakmu'l-kasîde: 72388, Makâti': 1-2.

ةيُخلقْ من صدرَ الإنسانُ .
4

Ne kadar da yordu onları kör bir darbe
Nasıl da teslim oldular ona ve yumuşadılar
Ara sıra elbiseler giydirdiler ve yürüdüm onların içerisinde ben
Bürünerek kefenlere ve putlara.
Galiba.. galiba sanki sayfalar dolusu harfler
Susturdu konuşurken kulakları.
Sanki bilememişim gibi ben yeryüzünün doğuşunu
Ve yaratıldığını onun insanın bağrından.

Aynı şiirde Adonis, felaketlere sahne olmuş ve bitkin düşmüş Arap coğrafyasında halkın durumunu anlatmaya çalışıyor:

يَئِس الشعب من
مغالبة اليأسِ
ففيه لليأس بابٌ عتيقُ
يتمشّى في صدره قلقٌ
جمْرٌ
وصوتٌ مجرّحُ
مخنوق
جُنَّ فيه السؤالُ ، أين
غدٌ
يخلق ما شاءه ، وأين
الطريقُ
كلّما همّ أن يثور على
القيد

[4] (Adonis 2016: Rakmu'l-kasîde: 72388, Makâti': 3).

تولاه خائنٌ أو عَقوقُ

ربّ صبحٍ أفاق فيه
فعَفّى

خائنيه، إباؤه
المستفيقُ[5] .

Ümitsizliğe kapıldı halk galip gelmesinden dolayı ümitsizliğin

Zaten vardır onda ümitsizlik için eski bir kapı

Yürür bağrında onun bir endişe kor gibi

Ve bir ses yaralı ve boğuk

Belirdi onda hemen bir soru, nerede yarın;

Yaratacak istediği şeyi ve nerede yol?

Her ne zaman aklından geçirirse isyan etmeyi düzene

Engeller onu bir hain veya terslikler

Nice sabah vardır ki, ısırır onu o vaktin hainliği ve onun küstahça küçümsemesi.

Adonis bu dizeleri söylediğinde henüz çok gençtir. İçini ümit, ruhunu isyan bürüdüğünden hemen kızmakta ve kendi kuşağının çocuklarına bağırmaktadır:

أيها الجيلُ أين كبرك يا
جيلُ

فهل ماتَ في هواكَ
الجهادُ؟

أرضك الأرضُ لا
السنابل آفاقٌ

تهزُّ الرؤى ولا الحصادُ

أتُرى هدّك العياءُ
وأسلسْتَ

قياداً ، فجُنّ فيك القيادُ

[5] (Adonis 2016: Rakmu'l-kasîde: 72388, Makâti': 10).

كيف تحيا وكلّ أرضكَ
أنّاتٌ

حيارى ، وكلّها أصفادُ

أين يا جيلُ ، أين كبرك
يا جيلُ

فهل مات في هواكَ
الجهادُ[6]

Ey nesil, nerde kaldı senin büyüklüğün ey nesil!

Yoksa öldü mü senin cihat arzunda?

Senin dünyan öyle bir dünya ki, yoktur başaklar ufuklar gibi

Görüşü sarsan ve yoktur hasat

Acaba yıktı mı seni bitkinlik ve vurdular mı seni

Zincirlere ve hemen akla getirdi senin hakkında şu soruyu,

Nasıl sen hâlâ ayaktasın senin bulunduğun bütün dünya sendelerken

Hayret ediyorum, bütün dünya kenetlenmişken

Ey nesil, nerde kaldı senin büyüklüğün ey nesil!

Yoksa öldü mü senin cihat arzunda?

Her ne kadar Adonis'in ilk şiiri, acıyla karışık bir nağmenin ürünü olsa da daha sonraki süreçte sesinin biraz daha kısılacağını göreceğiz. Çünkü başlangıçta oldukça sabırsız, isyankâr olan şairin birtakım tarihsel gerçekleri daha iyi kavradıktan sonra şiirlerinde sorgulayıcı bir tonlamaya geçtiğini görürüz. Dolayısıyla daha sonraki şiirlerinde Arap toplumunun içinde bulunduğu uyuşuklukta geçmişte yaşanan ve tarihsel facialara ve felaketlere sebep olan yanlış politikaların önemli rolü olduğunu görünce, doğrudan tarihi sorgulama, hatta biraz daha ileri giderek yargılama metodunu benimsemeye başlamıştır. Bunda o dönemde okuduğu ve fikirlerini takip ettiği Batılı filozofların büyük payı vardır. Bu etkileşim sonucunda *Kâleti'l-Erdu* adlı şiir divanında izlemiş olduğu hamaset vurgusundan sıyrılarak yeni bir dil ve üslup izlemeye başlamıştır.

[6] (Adonis 2016: Rakmu'l-kasîde: 72388, Makâti': 18).

اليومَ حرقتُ سراب السّبتِ سَراب
الجُمْعهْ

اليومَ طرحتُ قناعَ البيتْ

وبدلتُ إله الحجر الأعمى وإله الأيّام
السّبعه

بإلهٍ مَيْت[7].

Bugün yaktım Cumartesi'nin serabını Cuma serabını

Bugün fırlatıp attım evin maskesini

Ve değiştirdim taşın kör ilahını ve cumartesi günlerinin ilahını

Ölü bir ilahla.

Şairliğinin bu ikinci aşamasına denk gelen süreçte yazmış olduğu şiirlerinde yıpranmış, içine kapanmış, kendisi için ümit kaynağı olan atmosferin olumsuz yönde değişmiş olmasından dolayı karamsarlığa kapılmış olduğu görülür. Fakat ümitsizliğe karşı verdiği direniş karşısında şiire sığınır ve tekrar çocukluğuna döner.

Onun tanınmış mecmuası *Egânî Mihyâr ed-Dımeşkî*'nin kahramanı olan Mihyâr, bir bakıma Nietzche'nin Zerdüşt'üne benzemektedir. Söz konusu mecmūada toplanmış olan şiirilerinde sürekli Mihyâr'ın diliyle seslenir. Kesin olmamakla birlikte şâir, asıl kendi duygu ve düşüncelerini hayâlî bir Mihyâr tiplemesiyle de dile getirmiş olabilir. Melik Mihyâr (Kral Mihyâr) adlı kısa şiirinde ondan şu şekilde bahsetmektedir:

مَلِكٌ مهيارْ

مَلكٌ والحلْمُ له قصرٌ
وحدائقُ نارْ

واليومَ شكاهُ للكلماتْ

صوتٌ ماتْ ؛

مَلِكٌ مهيارْ

يحيا في ملكوت الريح

ويملك في أرض
الأسرارْ[8].

[7] (Adonis, *el-İlâhu'l-Meyyit*, 2016, Rakmu'l-kasîde:72666).
[8] Adonis, *Melik Mihyâr*, 2016: Rakmu'l-kasîde: 72496).

Kral Mihyâr

Bir kral. Yumuşak huyluluk onun sarayı. Ve Cehennem bahçeleri

Bugün şikâyet etti onu kelimelere.

Bir ses öldü.

Kral Mihyâr

Yaşıyor rüzgâr krallığında

Ve krallık yapıyor sırlar diyarında.

Tipik bir tiyatro oyunu tarzında kaleme aldığı "Teymûr ve Mihyâr" adlı şiirinde Mihyâr yepyeni bir coğrafya ortaya çıksın diye bir uçtan diğerine tüm Arap topraklarını yakmak ister. Sonra Mihyâr, her evi yıkar. Lider olmayı kabul etmez ve Arapların içine düştüğü hiç sonu gelmeyecekmiş gibi gözüken zifiri karanlıklarda gizli gerçeklerin gün yüzüne çıkmasına aldırmadan bir adım daha ileri gider. Ateşten bir halka taşımaktadır. Arap toplumunun silkinip ayağa kalkmasını sağlamak için ölümü bile göze almıştır. Çünkü böylesi bir çağda geçmişe ve şimdiki zamana karşı isyan etme yönünde herhangi bir kıpırdama olmadığını görünce şâir haykırmanın kendisine düştüğünü düşünür. Timur, Mihyâr, halk, silahlı korumalar, sihirbaz ve hikâye anlatıcısı tiplemeler arasındaki diyaloğu anlatan söz konusu şiirinde Adonis, târihî bir kişilik olan Timur tiplemesi ile günümüz Arap toplumu üzerindeki mevcut baskıcı yapıyı özdeşleştirmeye çalışmıştır.

Timur ile Mihyâr arasındaki mücadeleyi anlatan hikâyeye göre Mihyâr, bakırdan içi boş bir öküz heykeli yapar. İçine benzin, kurşun, kibrit ve arsenik koyar. Heykelin içine girer. Ateşi tutuşturur. Bir anda her yanı toz duman kaplar. Rüzgâr eser, bir anda evreni simsiyah bulutlar kaplar. Ardından müthiş bir gök gürültüsü ve şimşekler çakar. Yer ile gök arası simsiyah olur. İnsanlar panik halinde etrafa kaçışır. Gece ile gündüz birbirine karışır. Küller hareketlenir ve içerisinden Mihyâr çıkar.

الرواي: وقيل صارت تُمطر السماءْ

ناراً على المدينةِ. اسْتُذِلّتْ

فانْسحقت واحترقَتْ،

وبقيتْ زماناً

يخرج من أنقاضِها دخانٌ

يشمّه الناسُ فيسقطونْ

موتى،

ومهيارُ دمٌ وماءْ

والأرضُ مثل وجههِ،

تبدأُ ، مثلَ صوتِه ...

والناسُ يُولدون[9]...

Anlatıcı: Söylendi ki yağmur yağıyor

Şehre. Mahvoldu şehir, perişan oldu, yandı.

Tarih olarak kaldı.

Çıkıyor enkazından onun bir duman.

Kokluyor onu insanlar ve yere düşüyorlar

Ölüler halinde.

Mihyâr ise bir kan ve bir su gibidir.

Yeryüzü onun yüzü gibi,

Başlıyor, sesi gibi …

Ve insanlar doğuyorlar…

"Kureyş Şahini" Küllerinden Doğuyor

Bu kitapta Adonis, tarihin derinliklerine dalarak Endülüs Emevileri döneminden bir kesit sunar. *Abdurrahman ed-Dâhil* diye bilinen tarihî kişilikle ilgili bilgi verirken özellikle onun Kurtuba Emîri olmadan önce karşılaştığı hile ve desiselerden bahseder. Babası Emevi soyundan bir Arap, annesi ise aslen Berberi bir kadındır. 749 yılında Emeviler Devleti yıkıldıktan sonra Abdurrahmân Filistin'e yerleşmiştir. Bir ara Halife Ebul Abbâs'ın Emevilerin mağduriyetini giderilmesini, el konulan mallarının geri verilmesini, Emevî hânedânından bazı kişilerin Dîvân'da görevlendirilmesini emrettiğine dair kendisine bilgiler ulaşınca iyimserliğe kapılır. Ne var ki, Halife ile görüşmeye giderken yolda karşılaştığı bir adam ona: " Bugün bana bir kelime ile itaat et sonra kıyamete kadar bana isyan et" der. Abdurrahmân ona : " Bugün benim sana itaat ettirmemi gerektiren nedir?" diye sorar. Adam: " Sultanının bugün bulunduğu konumunu anlamaya çalış, senin karargâhın ta Fas'ta, ne acı bir durum, şüphesiz bu Ümeyye oğullarından geriye kalanı öldürmek isteyen Abbâsîlerden kaynaklanan bir mağduriyet" şeklinde nitelemektedir (el-Misbâhî 2008: 6).

[9] (Adonis, *Tîmûr ve Mihyâr* 2016: Rakmu'l-kasîde:74051, Kıta no: 3).

Bir süre tereddüt ettikten sonra Abdurrahmân adamın dediklerine inanır. Abbasi halifesi ile görüşmeye giden Emevîlere mensup diğer kişiler öldürülür. Bu sırada Abdurrahman Mağrib'e kaçar. Tunus'a varınca oranın vâlisi Abdurrahman b. Habîb el-Fehri, öldürmek maksadıyla kendisini takip etmeye başlar (K. Hitti, Çev., Salih Tuğ 1980: 821-848). Bu yüzden büyük zorluklarla karşılaşır ve tehlikeler atlatır. Endülüs'e ulaştığında kendisine "giren" anlamında "ed-Dâhil" lakabı verilir ve Kurtuba Emiri olur. Orada görkemli bir saray ve Şam'daki Emevî Camisini andıran büyük bir mescit yaptırır (Hasan 1991: 175-194; Brockelmann, Çev., Neşet Çağatay 1992: 149-175).

Adonis Arap-İslâm Tarihi'nden kısa bir kesit olarak aktardığımız bu olaya dair kaleme almış olduğu *Tahavvulâtu's-Sakr (Şahindeki Değişiklikler)* adlı şirinde eski Arap tarihindeki ihanetler, komplolar ve facialar silsilesine vurgu yapmaktadır. Bahsettiği bu olaylar o denli alçakça olmakla birlikte bu tür olayların kurbanlarının akıllı, zeki, erdemli ve cesur kalpli kişiler veya şâir, filozof, din adamı vs. entelektüellerden oluşu da tarihsel açıdan ayrı bir handikap oluşturmaktadır.[10]

Söz konusu şiir kitabına ana hatları itibariyle bakıldığında, "Kılıçların et parçalarıyla süslenmesi", "Kesik başlardan ve kanlardan oluşan nehirdeki katliam" , "Her gün gelir kabirden hüzünlü bir hayal", "Ölüyor sarayların arkasında bir çocuk", "Sustu Kabirler ", "Işık saçmak için gelenler ölüyorlar" vd. başlıklar altında şiirler damgasını vurmuştur.

Asıl konumuzla alakalı olan **"Mukaddimetun Li Mulūki't-Tavâif/ Mulūku't-Tavâif Krallarına Önsöz"** adlı şiirinde Adonis, Arap ihtilallerinin temelde insan hak ve hürriyetini yok edici bir nitelikte olmasına çok şaşırdığını söylüyor:

أحارُ، كلَّ لحظةٍ أراكِ يا بلادي

في صورةٍ،

أحملكِ الآنَ على جبيني، بين دمي

وموتي:

أأنتِ مقبرةٌ أم وردةٌ؟

أراكِ أطفالاً يُجرْجِرونْ

أحشاءهم, يُصغونَ يسجدونْ

للقيد، يلبسونْ

لكلِّ سَوْطٍ جلدهُ... أمقبرةٌ

أم وردةٌ؟

[10] (Adonis, *es-Sakr*, 2016: Rakmu'l-kasîde:6151).

قتلتِني قتلتِ أغنياتي

أأنتِ مجزرَهْ

أم ثورةٌ؟

أحارُ، كلّ لحظةٍ أراكِ يا بلادي في

صورةٍ...

وعليٌّ يسأل الضوءَ, ويمضي

حاملاً تاريخَهُ المقتولَ من كوخٍ

لكوخٍ:

(علَّموني أنّ لي بيتًا كَبَيْتي في أريحا

أنَّ لي في القاهره

إخوةً،

أنّ حدودَ الناصره

مكةٌ.

كيف اسْتَحَالَ العلمُ قيدًا

والمدى نارَ حصار، أو ضَحيّهْ؟

ألهذا يَرْفضُ التاريخ وجهي؟

ألهذا لا أرى في الأفْقِ شمسًا

عربيّه؟)

Şaşıyorum her ana gördüğüm seni ey memleketim

Resimdeki

Taşıyorum seni şu an alnımda, arasında kanımın ve ölümümün:

Sen mezarlık mısın,

Yoksa gül mü?

Görüyorum seni çocuklar gibi gurulduyor

Bağırsakları, kulak asıyorlar ve secde ediyorlar

Düzene, sarılıyorlar

Her kırbaca derilerine inen.. kabri mi

Yoksa gül mü?

Öldürdün sen beni öldürdün şarkılarım

Sen misin onun mezbahası yoksa ihtilâl mi?

Şaşıyorum.. her ana seni gördüğüm ey yurdum resimdeki.

Ali, ışığı soruyor ve gidiyor

Taşıyarak ölü tarihini bir kulübeden diğer kulübeye:

(haber verdiler bana bir evimin olduğunu Eriha'daki evim gibi

Ve benim olduğunu Kahire'de

Kardeşlerimin

Ve Nâsıre (şehrinin) sınırlarının

Mekke olduğunu.

Nasıl oldu da dönüştü bilim otoriteye

Ve kuşatma ateşine ve bir kurbana.

Bu yüzden mi reddediyor tarih yüzümü benim?

Bunun için mi göremiyorum ufukta bir Arap güneşi?[11]

Adonis, genel anlamda oldukça karamsar bir bakış tarzıyla yorumladığı Arap-İslâm tarihinde başrol oynayan yöneticilerin, tarihin hassas sayılabilecek dönüm noktalarında basiretli hareket etmediklerini düşünmektedir. Çünkü onlar, mensubu oldukları İslâm dininin kendilerine buyurmuş olduğu yüce değerleri bir tarafa bırakarak kendi iç dünyalarının dışavurumu halinde basit, kişisel ve yönetsel çıkarlar uğruna çeşitli hile ve desiselerle, ihanetlerle ülkelerini yönetmeye yeltenmişlerdir. Şüphesiz bu gerçek tarihsel süreçte İslâm toplumunu kan gölüne çevirerek toplumsal değişim ve dönüşüme engel olmuştur. Şiirlerinde dile getirmeye çalıştığı İslâm toplumunun bugünkü geri kalmışlığını söz konusu tarihsel arka plana bağlamıştır (Câbirî, Çev., Vecdi Akyüz 1997: 455-510).

Şâir, İslâm dininde mevcut savaş hukuku kuralları çerçevesinde, kadın, çocuk, savunmasız insanlara dokunulmamasına dair çok açık emirler olması, hatta Peygamber'in savaş sırasında ağaçları kesmeyin, yeşillikleri yok etmeyin şeklinde uyarılarda bulunmuş olmasına rağmen, tarih boyunca Arap veya diğer milletlerden oluşan İslam ordularının yağma ile anılmasını asla kabul edememektedir.

Bütün bu tarihi gerçekler karşısında Adonis, savaş atmosferinden uzak durmak için çocukluğuna sığınır. Duygularına göre hareket etmeyi hayatın doğasında kendini bırakmayı tercih eder. Dünyanın her türlü kirlerinden uzak kalmak amacını ancak bu şekilde gerçekleştirebileceğine inanmaktadır. Bu düşünce ile şâirin özellikle yakın dönem Arap

[11]Adonis, *Mukaddimetun li Mulûki't-Tavâif,* 2016*:* Rakmu'l-kasîde:6152, Rakmu'l-makâti': 3).

tarihinde, içine düştüğü ideolojik sapmalardan kurtulması için Arap toplumunu alternatif tutum belirleme hususunda teşvik, hatta öncülük etmek istediği anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Müslüman toplumlarda siyasî ve sosyal alanlarda bazı hassas konularda birtakım dinî kuralların uygulanması noktasında itirazları olduğu anlaşılan Adonis, tarih boyunca bu tür olaylara karar verenlerin nasıl tarihin akışını ters yüz ettikleri hususuna dikkat çekmek istemiştir. Özellikle İslâm tarihi açısından örnek gösterilen dönemlerde gerçekleşen bazı iç kargaşa ve suikastların yeterince sorgulanmamasını İslâm Tarihi ve İslâm toplumu açısından bir eksiklik olarak görmüş, hatta bunu İslâm coğrafyasında akan kanın tetikleyici unsuru olarak kabul etmiştir. Dolayısıyla İslam Tarihindeki yenilgilerin başlangıcını, ilerlemenin bıçak gibi kesilmesinin asıl nedenini, adalet, merhamet duygularından ayrılmaya bağlamıştır. Arap tarihini kabirlerinde yatan ölülerle eşdeğerde gören Adonis, İslâm dininin temel inanç ilkelerinden biri olan, kıyamet günü insanların uykularından uyanıp kabirlerinden kalkacağına atıfta bulunarak günümüzde Arapların da aynı şekilde kabirlerinden kafalarını kaldırıp yeniden tarih sahnesinde yerlerini almalarının gerekli olduğuna vurgu yapmıştır.

KAYNAKLAR

ADONİS, *Ayna ve Düş*, Çev. Metin Fındıkçı, Avesta yay., 1. Baskı, İstanbul, 2002.

ADONİS, *el-İlâhu'l-Meyyit*, adab.com. el-Mevsû'âtu'l-âlemiyye li'ş-şi'ri'- arabî, 28.04. 2016, Rakmu'l-kasîde:72666.

ADONİS, *Kâleti'l-Ard*, adab.com. el-Mevsû'âtu'l-âlemiyye li'ş-şi'ri'- arabî, 28.04.2016, Rakmu'l-kasîde: 72388.

ADONİS, *Arap Poetikası*, Çev. Emrullah İşler, YKY, 1. Baskı, İstanbul, 2004.

ADONİS, *Melik Mihyâr*, adab.com. el-Mevsû'âtu'l-âlemiyye li'ş-şi'ri'- arabî, 28.04. 2016: Rakmu'l-kasîde: 72496.

ADONİS, *Tîmûr ve Mihyâr* adab.com. el-Mevsû'âtu'l-âlemiyye li'ş-şi'ri'- arabî, 28.04. 2016: Rakmu'l-kasîde:74051.

ADONİS, *es-Sakr*, adab.com. el-Mevsû'âtu'l-âlemiyye li'ş-şi'ri'- arabî, 28.04.2016: Rakmu'l-kasîde:6151.

ADONİS, *Mukaddimetun li Mulûki't-Tavâif,* adab.com. el-Mevsû'âtu'l-âlemiyye li'ş-şi'ri'- arabî, 28.04.2016:Rakmu'l-kasîde:6152.

BROCKELMANN, Carl, İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi, Çev. Prof. Dr. Neşet Çağatay, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.

CÂBİRÎ, Muhammed Âbid, İslâmda Siyasal Akıl, Çev. Doç. Dr. Vecdi Akyüz, Kitabevi, İstanbul, 1997.

EL-MİSBÂHÎ, Hasûne, *Adonis Kârien li't-Târîhi'l-Arabiyyi'l-İslâmî*, 11.01.2008, http://www.alarabonline, thakâfe.

FINDIKÇI, Metin, *Çağdaş Arap Antolojisi*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul, 2007.

HASAN, Hasan İbrâhîm, *Târîhu'l-İslâm(1-4)*, Dâru'l-Cîl, Beyrût, 1991.

HİŞÂM Abdullah, *Revâi'u'ş-Şi'ri'l 'Arabî mine'l- 'Asri'l-Câhilî Hattâ'l-Ân*, Kâhire, 2007.

K.HİTTİ, Philiph, İslam Tarihi, Çev. Prof. Dr. Salih Tuğ, Boğaziçi Yayınları, 2. Cilt, İstanbul, 1980.

ROBERT B., Campell el-Yesû'î, el-Mucelledu'l-Evvel, Abaza es-Sebî'î, *A'lâmu'l-Edebi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır Siyerun ve Siyerun Zâtiyye, (I-II)*, Merkezu'd-Dirâsât lil 'Âlemi'l-'Arabiyyi'l-Mu'âsır Câmi'âtu'l-Kaddîs Yûsuf, I. Baskı, Beyrut-2008.

YALAR, Mehmet, *Modern Arap Şiiri*, Bursa, 2003.